

De Heerlijkheid

Periodiek van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

In dit nummer

Johan Benneker
neemt afscheid als voorzitter **4**

Dag Ad, dag Martin
Voor de laatste keer 'op de koffie' **14**

NIEUW
Van het bestuur **32**

Minder lange verhalen, meer variatie

VERANDERINGEN. Dat is het sleutelwoord van de eerste Heerlijkheid van dit jaar. Veranderingen, want de enquête uit het decembernummer is door veel mensen ingevuld en heeft ons voldoende handvatten gegeven om De Heerlijkheid weer iets beter en interessanter te maken. Hoewel we op alle fronten goed lijken te scoren, zijn er toch ook wel wat kritische punten onder onze aandacht gebracht. Zo kan de indeling van De Heerlijkheid beter, moeten ellenlange verhalen verdwijnen en is er vooral behoefte aan meer variatie. Daar zijn we dus mee aan de slag gegaan. Het resultaat ligt voor u. Hopelijk bent u er, net als wij, tevreden over. Verderop in De heerlijkheid leest u meer over de uitslag van de enquête. Wat hebben we deze keer voor u in petto? Allereerst natuurlijk een interview met onze vertrekende voorzitter Johan Benneker. Vijf jaar lang heeft hij de heemkundekar getrokken en, zoals hij zelf aangeeft, de koek is op. Vice-voorzitter Frans Timmermans neemt de voorzittershamer tijdelijk ter hand, in afwachting van de benoeming van een nieuwe voorzitter. Daarover vindt u meer op de nieuwe

pagina 'Van het Bestuur'. Want ook dát was een wens van de respondenten van de enquête: meer informatie van de kant van het bestuur. Aan de andere kant vragen we u als lezer om bij te dragen aan deze pagina, in de vorm van brieven of een mening, die u op deze pagina mag ventileren. Zolang het maar met heemkunde of de heemkundekring te maken heeft. Verder toch ook weer de vertrouwde verhalen, zoals Huwelijksformaliteiten, waarin Simon Burggraaf vertelt wat je vroeger moest doen als je wilde trouwen maar minderjarig was en geen ouders of grootouders meer had om de noodzakelijke toestemming te geven. Nico Bekers vertelt dit keer over Jaap van der Meij, die niet alleen schilderde maar ook uitstekend met hamer en beitel overweg kon en prachtige glas-in-loodramen maakte. We nemen ook afscheid van twee rubrieken: 'Wijsneus' stopt en ook 'Op de koffie bij ...' beleeft deze Heerlijkheid zijn laatste aflevering. En u weet: heeft u op- of aanmerkingen, schroom dan niet ons dat te laten weten.

Namens de redactie,
Paula Pols

Foto Voorpagina

De eerste huizen van de straat, die in de volksmond 't Schoolstraatje werd genoemd. Vanaf de Heuvel ging je de 1e Kegelstraat in (nu Heuvelstraat). Aan het eind begon bij de Heilig Hartschool rechts de Schoolstraat, die uitmondde in de Rulstraat, ter hoogte van waar nu bakkerij De Jong zit. De opname dateert vermoedelijk van eind jaren '60.

FOTO COLLECTIE COR HUIJBEN / RESEARCH JOHN VAN VUGT

(ADVERTENTIE)

JAAR 2019

services service

UW ADRES VOOR HET HUREN VAN SERVICES, BESTEK EN GLASWERK.

CONTACT: 06 54 99 69 13 | SIEF@METMESENVORK.NL

 METMESENVORK.NL

De kerkelijke
kunst van
Jaap van der Meij **8**

Stadswandeling
Bestuur en
rechtspraak
op de Heuvel **24**

Uit de Oude Doos

Hoe 'Meneer Kees' Verschure werklieden
op de Markt de stuipen op het lijf joeg **31**

En verder:

Uitslag enquête 12
Oproep stadswandeling 13
Wie kent deze mensen? 18
De veearts en zijn bruid 19
Huwelijksformaliteiten 20

Wie Wat Waar?! 22
Oosterhoutse cafés 23
Wijsneus 27
Om en nabij de boerderij ... 28
Agenda en colofon 34
Informatie HKO 35

‘Nietsdoen is geen optie’

In 2016 werd hij voorzitter van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout. Nu, vijf jaar later, stopt hij als ‘frontman’ van de kring. Bij de aankondiging van zijn vertrek, tijdens de bestuursvergadering van 12 februari j.l., gaf hij drie redenen op: ‘ik word te oud’, ‘mijn gezondheid speelt mij parten’ en ‘ik heb geen energie meer’.

Het moet voor Johan Benneker een moeilijke beslissing zijn geweest om terug te treden. In de vijf jaar dat hij de voorzittershamer hanteerde, heeft hij een berg werk verzet voor de heemkundekring en een niet aflatende ijver aan de dag gelegd om de vereniging te promoten. Tijd voor een gesprek met een organisator pur sang.

Johan Benneker en zijn vrouw Trudy, die altijd achter hem heeft gestaan in zijn voorzitterschap.

FOTO PAULA POLS

Door Paula Pols

Er is een lift, maar ik neem de trap naar de tweede verdieping van het gebouw aan de Oosterhoutse Mathildastraat, waar Johan en zijn echtgenote Trudy een fraai appartement bewonen. Als ik boven aankom, staat de voordeur al open. “Loop maar door, hoor”, roept een stem ergens achter die deur. Daar wacht de heer des huizes mij al op, neemt galant mijn jas aan en begeleidt me naar de woonkamer. We installeren ons aan de eettafel, kop koffie voor de neus en een lekkere koek erbij.

Textielindustrie

Het eerste wat ik van Johan wil weten, is hoe hij vanuit zijn geboorteplaats Enschede in Oosterhout is beland. “Vanwege Trudy”, luidt het antwoord kort en krachtig. “Zij woonde in Breda en ik werkte toen in Enschede in het personenvervoer van de textielindustrie, die daar enorm groot was. We vervoerden dagelijks 20.000 arbeiders naar hun werkplek. Zowel Trudy als ik waren in die tijd lid van de Vereniging van Internationaal Jeugdverkeer, die nu niet meer bestaat. Met een groep reizigers in de trein naar Denemarken, op de terugreis in Utrecht overstappen en met vijftien dames meteen door naar Monaco”, weet Johan zich de hectiek nog te herinneren.

“We ontmoetten elkaar op een jaarvergadering van de vereniging”, vult Trudy aan. “Dat was in 1964. Een jaar later zijn we getrouwd.”

Scooter

Tot hun huwelijk bezoekt Johan zijn geliefde vrijwel ieder weekend. “Op de scooter, van Enschede naar Princenhage, waar Trudy toen woonde. Een afstand van zo’n 200 km. Op vrijdag heen, op zondagavond weer terug.” Johan heeft het graag voor ‘zijn meisje’ over.

Ook in die tijd is Johan al een bezig baasje. Hij is

JOHAN BENNEKER STOPT ALS VOORZITTER

Johan in zijn functie als voorzitter tijdens de nieuwjaarsreceptie van 2019.

FOTO COLLECTIE HKO

onder meer provinciaal actieleider van Actie Dousadj, met prinses Beatrix als voorzitter. Dousadj is een plaats in Perzië, het huidige Iran. Daar vindt in de nacht van 31 augustus op 1 september 1962 een zware aardbeving plaats, die aan meer dan 12.000 mensen het leven kost. “Wij wilden met actie Dousadj op Europese schaal geld inzamelen voor de slachtoffers van die aardbeving. Prinses Beatrix was toen oprichtster en initiatiefneemster van de Europese Werkgroep”, legt Johan uit.

Na hun huwelijk worden beide echtelieden lid van de Neederlandsche Reisvereniging, kortweg NRV genoemd. “De NRV was de oudste vereniging van Nederland. Ik was voorzitter van de afdeling Breda, en Trudy was secretaris. Ik ben ook reizen gaan leiden. Maar we organiseerden niet alleen reizen, we gingen bijvoorbeeld ook met een gezelschap naar de Berend Boudewijn Kwis, we zetten een bowlingcompetitie op touw en tal van andere activiteiten. De NRV had ook eigen hotels waar de

reizigers konden verblijven. Binnen de Nederlandse Reisvereniging-tijd heb ik ook nog twee keer de vakantiebeurs Recreade georganiseerd, waaraan ook diverse buitenlandse verkeersbureaus deelnamen.” Het kersverse echtpaar betreft een huis in de Bredase Sophiastraat. “Trudy werkte bij de Kamer van Koophandel in Breda, maar toen wij trouwden, moest zij stoppen. Dat was nou eenmaal zo in die tijd.”

Twins

Na nog eens tien maanden in de Mechelenstraat in Breda gebivakkeerd te hebben, vertrekt het echtpaar naar de Oosterhoutse Diepenbrockstraat in nieuwbouwwijk Oosterheide. Johan is in die tijd teamleider van het eerste elftal voetbal van Jeka Breda en voorzitter van Jeka honkbal. Samen met Jos Peters richt hij in 1969 honkbalvereniging Twins in Oosterhout op. Om het honkbal te promoten richten zij samen ook verenigingen op in

JOHAN BENNEKER STOPT ALS VOORZITTER

Het echtpaar Benneker in hun sfeervolle woning aan de Mathildastraat.

FOTO PAULA POLS

Roosendaal, Etten-Leur en Zeeland. Enkele daarvan bestaan nog.

Als hij gevraagd wordt voor de jeugdcommissie van NAC, hapt Johan toe. Niet veel later wordt hij ook stadionspeaker in het oude NAC-stadion aan de Beatrixstraat in Breda.

“Dat heb ik vier jaar gedaan. In totaal ben ik zeker zestig jaar als vrijwilliger actief geweest.”

En dan volgt er een lange opsomming: van bestuurslid van de hockeyclub en manager van het eerste damesteam tot bestuurslid van de KBO Oosterhout, waarin ook Trudy organisatorisch het nodige in te brengen had.

Spektakelbeurs

En niet te vergeten de Spektakelbeurs. “In opdracht van de gemeente Breda, de culturele raden van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg en de Vlaamse Cultuurraad heb ik zo’n tien jaar de Spektakelbeurs mogen organiseren. Dat was een theaterbeurs om

artiesten en theatergroepen uit België en Nederland in contact te brengen met de kopers van theaterproducties. Dat deed ik ook samen met Trudy. Onder de standhouders waren bekende artiesten als André Rieu en het Maastrichts Salon Orkest, Benny Neyman, Herman Finkers, het Scapino Ballet, Paul de Leeuw en de Dik Voormekaar Show”, vertelt Johan niet zonder trots. “Hij was nooit thuis”, merkt Trudy op, “maar als er iets te doen was bij de honkbal, ging het hele gezin mee.”

“Als wij een vergadering hadden, gingen de dames naar de film”, lacht Johan.

“Onze kinderen doen ook veel vrijwilligerswerk”, vertelt Trudy. “Dat zit er van huis uit in.”

Buiten al het vrijwilligerswerk is het reizen toch de rode draad die door het leven van het echtpaar loopt. Het is te zien aan de vele souvenirs die nadrukkelijk in het hele huis aanwezig zijn. “De souvenirs zijn vooral een leuke herinnering. Als we een reis organiseerden, gingen we eerst zelf naar

JOHAN BENNEKER STOPT ALS VOORZITTER

Wie is Johan Benneker?

Johan Benneker is geboren op 29 mei 1939 in Enschede. Hij is getrouwd met Trudy. Samen hebben ze vier kinderen (twee zonen en twee dochters) en drie kleinkinderen. In zijn werkzame leven was Johan verkoopleider bij een drukkerij in Breda. Tegenwoordig wonen Trudy en Johan in de Mathildastraat in Oosterhout.

FOTO COLLECTIE HKO

dat land toe. Kijken wat er te doen en te zien was. We vonden dat eigenlijk het allerleukste: die voorbereidingen.”

Indirect is het reizend leven ook de reden dat Johan bij de heemkundekring terecht kwam. “Nico Bekers en Bert Huijben van de heemkundekring gingen met ons op een meerdaagse reis. Zij zochten een nieuwe voorzitter en zagen wel wat in mij. Ik zei ‘nee’; ik had helemaal niks met heemkunde. Maar ze bleven aanhouden en ik was inmiddels weg bij de KBO. Ik had wel interesse in Oosterhout en zijn geschiedenis, dus uiteindelijk heb ik toch maar ‘ja’ gezegd.”

Vers bloed

Dat was in 2016. Het voorzitterschap ging niet zonder slag of stoot. “Ik wilde graag verjonging van het bestuur. Vers bloed zou de club verder kunnen brengen. Maar dat is tegengevallen. Wel zijn we de laatste jaren van 212 naar 250 leden gegroeid. Ik had ook graag gezien dat de naam heemkundekring zou veranderen in erfgoedvereniging. Als je mensen vertelt dat je lid bent van de heemkundekring, denken ze dat je bijen houdt!”

Over zijn aftreden: “Aan de ene kant vind ik het jammer, maar aan de andere kant is het ook wel een verlossing. Voor een bestuursfunctie moet je

werken. Nietsdoen is geen optie. Niet ieder bestuurslid beseft dat.”

Er zijn natuurlijk ook positieve punten, laat Johan weten: “Ik ben heel blij dat er meer vrouwen lid zijn geworden en dat we nu een fantastisch verenigingsblad hebben: De Heerlijkheid. Ook de feestelijkheden rond 75 jaar bevrijding in 2019 hebben we groots aangepakt, met een geweldige expositie, een concert en een militaire colonne. Dat was nog nooit vertoond in Oosterhout en daar ben ik heel trots op.”

Wat Johan graag nog zou willen voor de toekomst? “Allereerst betere huisvesting; daar zijn we nu druk mee bezig. Een groeiend ledenaantal door te laten zien wie we zijn en wat we doen. En niet in de laatste plaats onze educatieplannen voor de Oosterhoutse basisscholen.”

En Johan zelf? Die gaat zich verdienstelijk maken in de werkgroep die zich bezighoudt met het opzetten en inrichten van de jaarlijkse exposities van de heemkundekring. Want: “nietsdoen is geen optie!”

Jaap van der Meij legde zich vooral toe op kerkelijke kunst

Door Nico Bekers

IN DE PAULUSABDIJ in Oosterhout woonde een aantal kunstzinnige monniken. Onder hen bevonden zich François Mes, een monnik die zich vooral bekwaamde in kerkelijke kunst, frère Jean Marie Année, schilder en tekenaar en later restaurateur, en pater Jan Rahder, tekenaar en na 1965 pottenbakker. Maar ook Jaap van der Meij, oftewel pater Jacobus Hendricus Mattheus (Dom Jacques), was een zeer veelzijdig kunstenaar. Van der Meij wordt op 2 januari 1888 in Amsterdam geboren en overlijdt op 2 januari 1969 in Oosterhout. Hij studeert aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam van 1907 tot en met 1910. Tot 1911 is Van der Meij werkzaam in Schoorl. Van 1911 tot en met 1969 is hij met onderbrekingen werkzaam als benedictijner monnik in de St. Paulusabdij in Oosterhout. In 1947 werkt hij in Aywaille en van 1951 tot 1954 in Vaals. Antoon Derkinderen is zijn leermeester. Van der Meij heeft op artistiek gebied onnoemelijk veel geproduceerd. Hij beschouwt de beoefening van de kerkelijke kunst als een vorm van apostolaat. Tevens is het voor hem, als econoom van de abdij, een middel om de abdij erbovenop te helpen in moeilijke tijden.

Het atelier in de Oosterhoutse Paulusabdij.

Jaap van der Meij in zijn atelier in de Paulusabdij.

Aan het begin van de jaren twintig begint hij aan een lange reeks van werkzaamheden: schilderijen in kerken in Rijsbergen, Breda, 's-Hertogenbosch, Vught, Amsterdam en Geleen. Ook met glasschilderen is Van der Meij vertrouwd. Bekend zijn vooral het grote roosvenster in de Haarlemse St.-Bavo-kathedraal, de ramen in de kerk van Naaldwijk en die in de St.-Antonius-Abtkerk te Rotterdam.

Een reis naar Rome en Ravenna in 1938 leidt ertoe dat Van der Meij zich gaat toeleggen op mozaïek. Voor de Jezuïeten te Maastricht ontwerpt hij een absismozaiëk.

Vanaf 1925 begint hij ook met beeldhouwen. Voor de abdij in Oosterhout vervaardigt hij een ivoren St. Gregorius-beeld voor de zangersstaf. In 1930 volgt het ivoren St. Benedictus-beeldje voor de reliekschrijn. Eenmaal geïnstalleerd in zijn atelier wijdt Van der Meij zich in 1927 volop aan het houwen van vele stenen beelden, waaronder een Christus-beeld en apostelbeelden voor de kerk van

OOSTERHOUTSE SCHILDERS

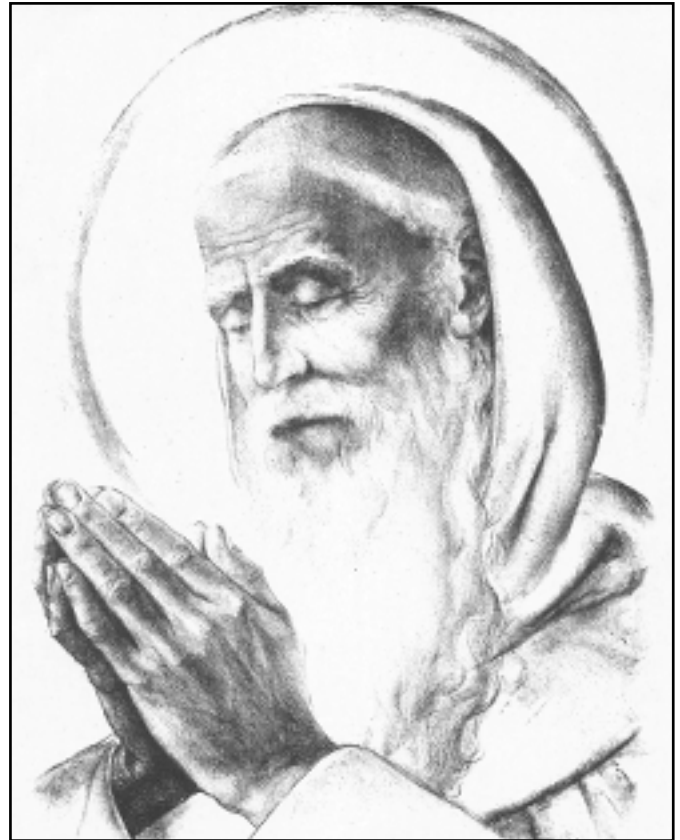
Een van de schilderijen van Van der Meij: *Straatje in Aywaille*, olieverf op doek, 62,3 x 77 cm, 1941.

de Martelaren van Gorcum te Amsterdam (zie pagina 11) en een Agnes-beeld voor de zusters van Oudenbosch.

Van der Meij is ook oprichter van een kleine goudsmederij, waar kelken, zilveren vaasjes en koperen kandelaars worden vervaardigd, alsook werk in hout en ivoor. Een timmerwinkel en een boekbinderij maken deel uit van het atelier. Met het vertrek van zijn naaste medewerker, frère Raphaël die in 1931 naar Wisques terugkeert, komt er een eind aan het kortstondig bestaan van dit atelier. Wat in latere jaren door pater Van der Meij wordt ontworpen op het gebied van edelsmeed- en drijfwerk wordt buiten de abdij uitgevoerd.

Antoon Derkinderen, leermeester van Van der Meij.

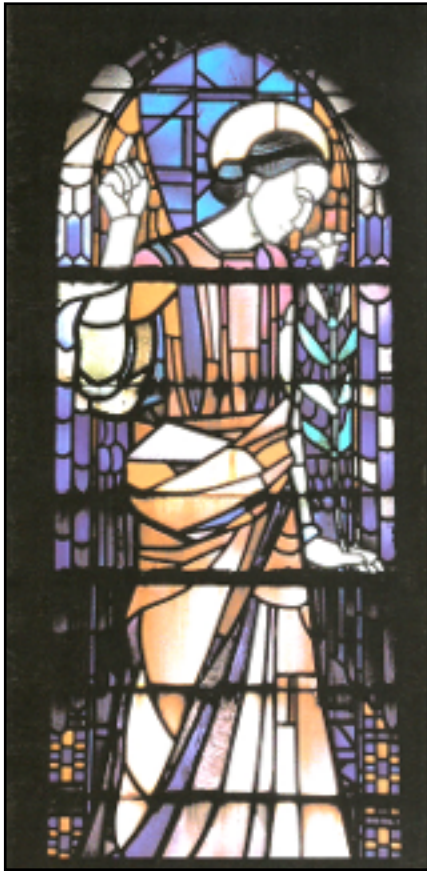

Benedictus van Nursia.

Het Petrusraam in de Callistuserk in Neerbeek is ontworpen door Jaap van der Meij. Hij maakte het raam samen met glasschilder René Smeets.

OOSTERHOUTSE SCHILDERS

Glas-in-loodraam in de Hofkerk: Gabriël met een lelie in de hand.

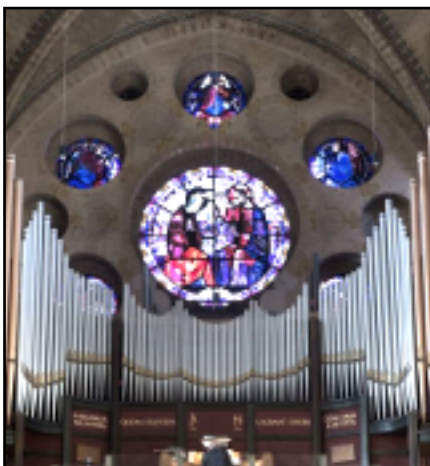

Hoog in de Hofkerk bevinden zich twee keer zes apostelbeelden. Rond 1930 heeft Jaap van der Meij twee uit steen gehouwen beelden (Andreas en Bartholomeus) klaar. Die hebben vele jaren in de abdij van Oosterhout gestaan. Omdat het materiaal zeer duur is, heeft hij de beelden opnieuw gemaakt, maar nu uit klei: Andreas, Bartholomeus en Johannes. De beelden van de overige apostelen zijn pas begin jaren '50 van de 20ste eeuw vervaardigd. De beelden zijn ongeveer 2.20 meter hoog.

Beeld in de Hofkerk van Johannes de Doper met het lam Gods.

Jaap van der Meij was een zeer productief kunstenaar

Roosvenster in de kathedrale basiliek St. Bavo in Haarlem.

Kromstaf ontworpen in 1937, nu in het bezit van museum Catharijneconvent in Utrecht.

Bronnen

- Oosterhoutse schilders, verzameld door Nico Bekers en Theo Adriaanse
- M. Mähler: De Sint-Paulusabdij van Oosterhout 1907-1941 (1985)
- Archief benedictijnen
- Voorwerpen geschonken door de Paulusabdij aan het Catharijneconvent in Utrecht
- Geraadpleegde websites: Hofkerk Amsterdam, Callistuserkerk in Neerbeek, Rosa-klooster in Amsterdam.

De martelaren van Gorcum

Door Nico Bekers

In het gebouw van de H.H. Martelaren van Gorcum in Amsterdam, dat ook bekend is als de Hofkerk, bevinden zich 144 glas-in-loodramen en 4 glas-in-staalramen. In beide fronttorens zijn nog enkele kleinere ramen te vinden. De glas-in-loodramen zijn ontworpen door Jaap van der Meij en uitgevoerd door het Haagse glazeniersbedrijf van de gebroeders Asperslagh.

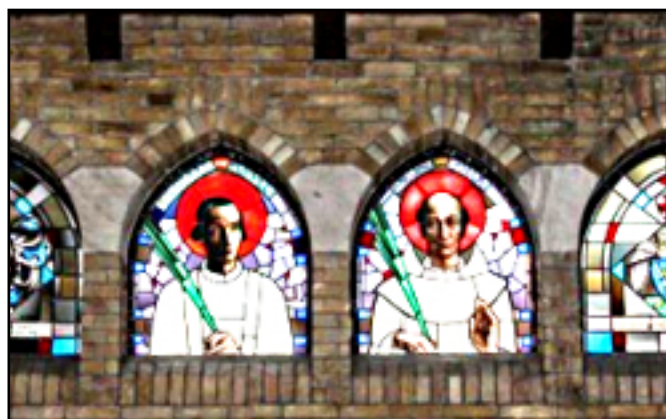
Bij de inwijding van het kerkgebouw, op 21 maart 1929, zijn de meeste ramen al geplaatst, in tegenstelling tot vele kerken waar de glas-in-loodramen meestal veel later geplaatst werden. Vaak was al het geld aan de bouw opgegaan. Ter gelegenheid van bijzondere jubilea en feesten werden dan acties gehouden om geld bijeen te brengen, zodat ook de overige ramen besteld konden worden.

De glas-in-loodramen in de Hofkerk zijn door middel van een stalen geraamte in de muren vastgezet. Zowel in de zuidelijke als in de noordelijke lichtbeuk beelden de hooggeplaatste ramen taferelen af, afkomstig uit het Oude en Nieuwe Testament, evenals de hoge ramen op het altaar. De onderramen zijn gewijd aan de negentien martelaren van Gorcum, de naamheiligen van de kerk. De afbeeldingen van de Gorcumse martelaren worden afgewisseld met een aantal abstracte ramen.

Watergeuzen

Voor wie het verhaal van de martelaren van Gorcum nog niet kent:

Op 1 april 1572 nemen de Watergeuzen Den Briel in. Later wordt ook Gorcum ingenomen. Daar wordt een aantal kloosterlingen, destijds ook wel aangeduid als Leonardus en zijn gezellen, door de Geuzen gevangengenomen. De groep bestaat uit elf franciscanen of minderbroeders, vier seculieren of wereldheren, twee norbertijnen en één kanunnik

Jaap van der Meij heeft de martelaren van Gorcum allen met een martelaarspalm in de hand afgebeeld.

van St. Augustinus. Om deze mensen bij te staan wordt de domicaner priester Johannes van Keulen toegevoegd. Als voorwaarden voor hun vrijlating stellen de Geuzen de volgende eisen: de kloosterlingen moeten de wezenlijke tegenwoordigheid van Christus in de Eucharistie ontkennen en zij moeten tevens het gezag van de paus ontkennen. Als de gevangenen weigeren deze eisen in te willigen, worden ze naar Den Briel vervoerd en daar, tezamen met degene die hen bijstaan, in de nacht van 8 op 9 juli 1572 in een turfschip opgehangen. In 1675 worden de martelaren zalig verklaard. In 1867 worden zij door paus Pius IX heilig verklaard.

Over de exacte namen van de martelaren van Gorcum schijnt geen volledige zekerheid te bestaan. Diverse bronnen noemen verschillende namen. Aanvankelijk wil Van der Meij de martelaren afbeelden in hun originele kledij. Omdat de donkere kleren dan zouden overheersen, besluit hij ze allen in het wit af te beelden. Het zou anders te donker worden in de kerk. Ze hebben allemaal de martelaarspalm in de hand.

Bijna alle glas-in-loodramen in de Hofkerk zijn van Van der Meij. Ook staat er in de kerk een aantal beelden van zijn hand, zoals de beelden van Maria en Josef, het Heilig Hart-beeld en Johannes de Doper met in zijn handen het lam Gods.

Veel respons op enquête De Heerlijkheid

Van de redactie

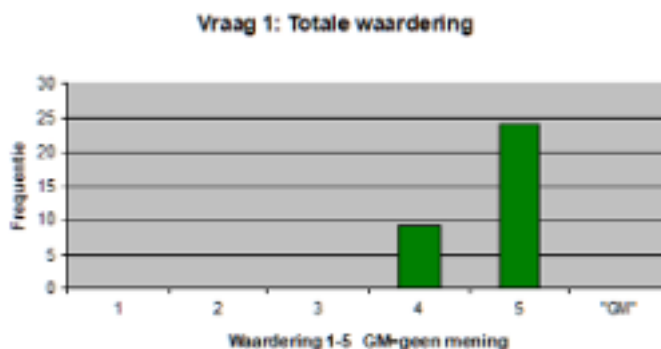
Liefst 33 van de circa 240 lezers van De Heerlijkheid hebben de moeite genomen om het enquêteformulier uit het december-nummer terug te sturen. Is een respons van 10 tot 15% op een enquête een aanvaardbaar gemiddelde, met deze 33 respondenten halen we een goede 14%. Hiermee zijn de resultaten van het onderzoek representatief voor de hele heemkundekring. Ná de sluitingsdatum van 15 januari zijn er nog vier formulieren binnengekomen, die we voor de zuiverheid niet mee hebben laten tellen. Hadden we dat wél gedaan, dan was het responscijfer ruim 15% geweest.

Wat heeft de enquête opgeleverd? Allereerst zijn alle respondenten tevreden tot zeer tevreden over de veranderingen in De Heerlijkheid. De nieuwe vormgeving valt in goede aarde en ook inhoudelijk heeft het blad volgens de respondenten een positieve wending genomen. Voor de redactie een aanwijzing dat we op de goede weg zitten.

Is het dan allemaal 'halleluja' wat de klok slaat? Nee, natuurlijk niet. Waar 73% van de respondenten het blad met een waardering van 5 de hoogste score geeft, ziet 27% nog ruimte voor verbetering. En dat is nu precies waar het ons om gaat. Wat kunnen we nog doen om het blad beter te maken?

Volgens 18% van de respondenten is de leesbaarheid nog voor verbetering vatbaar. Dat is een lastige, omdat niemand aangeeft hóé de leesbaarheid beter kan. Is het lettercorps te groot? Is het te klein? Is de letterfamilie (voor de liefhebbers: de Merryweather) niet duidelijk genoeg?

Zo'n 3% vraagt om meer variatie in de

Alle respondenten zijn tevreden tot zeer tevreden over de veranderingen in De Heerlijkheid.

onderwerpen. Een andere 3% heeft hier geen mening over.

Overigens is het opvallend dat maar weinig mensen de optie 'geen mening' hebben aangekruist. Dat wil zeggen dat mensen betrokken zijn en wel degelijk hun mening willen ventileren.

36% geeft aan de kwaliteit van de foto's niet goed te vinden. Dat is zeker een aandachtspunt, maar de redactie heeft hierbij helaas geen doorslaggevende rol. We zijn zeer afhankelijk van de kwaliteit van de

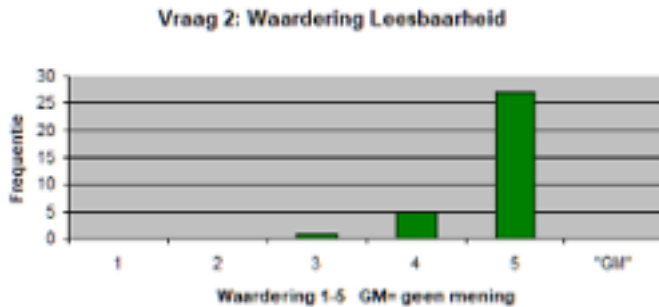
Een kleine greep uit de reacties

'Niets dan lof over de vormgeving van het vernieuwde heemkundebled'

'Blad ziet er prachtig uit, nu graag de kwaliteit van sommige verhalen verbeteren'

'Meer zelf uitgezochte en zelfgeschreven artikelen, ook de rubriek Oosterhoutse schilders nieuw leven inblazen'

'Goed magazin, informatief, deskundige schrijvers'

Met de leesbaarheid heeft de redactie enigszins getobt, maar blijkbaar is die voor het merendeel van de respondenten nu prima in orde.

illustraties zoals die aangeleverd worden. Hoeveel bytes heeft een bestand precies? Hoeveel vervuiling zit er op een foto? Is de foto in kleur of zwart-wit? Met de juiste bewerking proberen we de foto's zo goed mogelijk te presenteren. Maar het mag duidelijk zijn dat oude foto's per definitie minder kwaliteit hebben en digitaal ook niet zo makkelijk zijn te manipuleren, zonder de realiteit geweld aan te doen. Wij kiezen dan tóch voor een zo natuurgetrouw mogelijk beeld.

Een ander punt van kritiek is de indeling van het blad. Die is blijkbaar niet voor iedereen even logisch. We gaan ons dus buigen over een duidelijkere volgorde van verhalen en rubrieken. Het huidige papier van De Heerlijkheid is prachtig maar, is de suggestie van een aantal lezers, het gebruik van gerecycled papier is milieuvriendelijker en wellicht ook goedkoper. Die handschoen pakken we graag op. Het volgende nummer gaan we bij wijze van proef op 'tweedehands' papier drukken. We zijn zéér benieuwd naar het resultaat.

Dan de naam van het blad: De Heerlijkheid. 75% is tevreden over de naam, 25% is wel in voor een naamsverandering. Slechts één respondent geeft aan de naam ronduit slecht te vinden en waardeert dit punt met een 1, de laagst mogelijk score. Helaas voor de tegenstanders: de naam De Heerlijkheid blijft dus gewoon bestaan.

Onze bedoeling is de enquête binnen nu en twee jaar te herhalen en de resultaten daarvan te vergelijken met de huidige resultaten. In de hoop dat natuurlijk ook dan veel mensen bereid zijn om mee te doen.

Leer uw eigen stad kennen

WAT GAAN WE doen na de Corona-tijd? Ik weet het al. Ik ga in Oosterhout stadswandelingen organiseren voor leden van de heemkundekring en hun relaties.

Waar woonden de kinderen van Willem van Duvenvoorde?

Waar verstoppen de burgemeester en de pastoor een bevriende oorlogsmisdadiger?

Als u meegaat, kunt u het allemaal horen.

We gaan het doen op een relaxte manier, in kleine groepen, niet te lang, laag tempo, geen kosten. Vier weken achter elkaar één keer per week. Na afloop een consumptie voor eigen rekening.

Wanneer? Zodra het weer kan, krijgt u bericht.

Graag opgeven per e-mail:

Jacob.jonker@outlook.com

Vóór 30 april 2021, onder vermelding van naam, voornaam, telefoonnummer en e-mailadres. Ik heb een ruime ervaring als stadsgids en historisch onderzoeker, dus dat zit wel goed. Blijf gezond,

Jacob Jonker

(ADVERTENTIE)

Damweg 7 | 4905 BS | Oosterhout
 06 - 138 025 85 | 0162 - 451 852
www.tuincentrumoosterhout.nl
info@tuincentrumoosterhout.nl

Ad schrijft het verhaal, Martin

‘Op de koffie bij ...’ en dan volgt de naam van een bekende of minder bekende Oosterhouter of Brabander, die interessant genoeg wordt bevonden voor een interview met Ad van Groesen en Martin van Halderen. Heel wat jaartjes heeft dit tweetal de vaste rubriek in De Heerlijkheid verzorgd. Ad schrijft, Martin fotografeert en ‘ouwehoert’, zoals hij dat zelf zo plastisch uitdrukt. Maar de rubriek heeft zijn langste tijd gehad; het doek valt en ‘Op de koffie bij ...’ beleeft in deze Heerlijkheid zijn laatste vraaggesprek. Voor deze bijzondere slotaflevering draaien we de rollen om: de interviewers geïnterviewd.

Door Paula Pols

Over de vraag hoelang ze ‘Op de koffie bij ...’ nou precies hebben gedaan, moeten ze even stevig nadenken. In ieder geval láng! “Ik was op een gegeven moment wel door mijn schrijvers-Latijn heen”, laat Ad (71) weten. “Dan treedt er slijtage op en ga je jezelf herhalen.”

Martin (83) knikt instemmend: “Ik verzorgde eerst de rubriek samen met Cees Ligtvoet. Later kwam Ad erbij. Dat moet nu zo’n acht jaar geleden zijn geweest”, peinst hij.

Veertig interviews

Ad: “Bij elkaar hebben we in die acht jaar denk ik zo’n veertig interviews gepubliceerd. Die gingen niet altijd mee in het clubblad; er werd er weleens eentje overgeslagen en doorgeschoven naar een volgende uitgave. Terwijl ik me altijd haastte om alles op tijd aan te leveren. Dan dacht ik weleens: waar heb ik nou toch zo voor lopen zweten?” Het gesprek gaat al heel gauw over het verre verleden. Hoe het bestuur van de heemkundekring

in de jaren ’70 eerst op de Heuvel, in de voormalige Boerenleenbank, vergaderde. Hoe ze daar weg moesten en terecht konden bij Cees Ligtvoet, die een van de flats aan het Paterserf beheerde. In de liftkamer van dat gebouw kwamen ze voortaan bij elkaar, tussen de matrassen die tegen een van de muren aangezet waren en de sjoelbak die daar, om wat voor reden dan ook, werd bewaard.

Martin: “Maar Ad den Dekker schreef de állereerste ‘Op de koffie...’ Hij deed dat samen met Cees, maar die was geen lid van de heemkundekring. Op een gegeven moment zei Cees: ik zit toch altijd mee te ouwehoeren, dus dan kan ik net zo goed lid worden.”

Aan de rubriek werd serieus gewerkt.

“Uitgangspunt was dat de persoon die we interviewden, wat moest betekenen voor de Oosterhoutse cultuur”, vertelt Ad. “Maar we maakten ook weleens een uitstapje, hoor, bijvoorbeeld naar het koetsenmuseum in Raamsdonk, waar we met de eigenaar spraken.” Martin weet zich nog de reden voor dat interview te herinneren: “We gingen daarnaartoe omdat een van de koetsen van het museum werd gebruikt om de

fotografeert en ‘ouwehoert’

Acht jaar lang trokken Ad (links) en Martin er samen op uit om bekende en minder bekende Oosterhouters en Brabanders te interviewen, Ad met pen en notitieblok, Martin met de camera.

FOTO'S PAULA POLS

intocht van Lodewijk Napoleon aan de Oude Veerseweg na te bootsen. Dat was ter ere van de opening van de Napoleonsweg. We hadden acteurs ingehuurd om de intocht na te spelen. Zij mochten zich omkleden bij Kees Cornelissen van De Koppelpaarden. Die had voor zichzelf ook voor kleding uit die tijd gezorgd.”

Kinderkopjes

Ad legt uit: “In 2014 werd er gewerkt aan de Oude Veerseweg. Een halve meter onder het asfalt stuitte de werklieden op een weggedeelte met kinderkopjes. Dat bleek de oude Napoleonsweg te zijn.”

Martin was erbij. “Ik werd geroepen door een buurvrouw. Ik moest komen kijken. Werklieden hadden het asfalt onderaan de geluidswal weggehaald en kwamen die kinderkopjes tegen”, weet hij zich nog te herinneren. “De Napoleonsweg was aangelegd in 1810, toen Lodewijk Napoleon op bezoek was in Raamsdonksveer. Er is een stuk van zo’n 10 meter lang en 2 meter breed bewaard gebleven. Het ligt niet op de oorspronkelijke plek, maar is een stuk verplaatst. Dit weggedeelte is nog steeds te zien. De heemkundekring heeft er ook een informatiebord bij geplaatst, maar dat wordt helaas iedere keer weer vernield of weggehaald.”

Ad: “Er ligt ook nog een deel van de Napoleonsweg in ‘t Helleke, bij de Vijfhuizen. Dat is sowieso een

OP DE KOFFIE BIJ AD EN MARTIN

historische hoek, want daar heeft ook het slotje Tolhuijsen gestaan, waar nu de tuin van Kees van Leijssen is.”

Hoewel Martin doorgaans het interview aan de gang hield, mengde Ad zich soms ook in het gesprek.

“Als ik vond dat dat nodig was. Dat is zo gegroeid. Martin heeft veel meer inzicht in de personen die we interviewden. Hij kent Oosterhout en de Oosterhouters door en door”, legt Ad uit. “Ik kom uit Den Hout en was een beetje een vreemde eend in de bijt bij de heemkundekring in Oosterhout. Den Hout heeft wel een erfgoedstichting en een werkgroep Heemkunde, maar de stichting organiseert van alles in Den Hout, bijvoorbeeld ook het Festival onder de Bomen.”

Fabrieksverleden

Ad: “Oosterhout heeft eigenlijk heel veel historische plaatsen. Behoorlijk wat kenmerken van het fabrieksverleden van Oosterhout zijn bewaard gebleven. Oude gebouwen, oude kelders, de muziekschelp van herensociëteit De Eendracht, die in de Stadstuin staat. Deze tuin was vroeger wel tien keer zo groot en hoorde bij het huis van de familie Oomes, die een bakkerswinkel en later een fabriek in bakkersbenodigdheden had. Nu woont Rien van Noort er. Hij heeft het huis prachtig gerestaureerd met veel gevoel voor historie. In het huis is zelfs nog een deur met een bordje ernaast dat naar de ‘fabriek’ verwijst.”

De Hoog

Martin over het fabrieksverleden van Oosterhout: “Er is een hele mooie foto uit 1933 van het personeel van de oude koekfabriek van De Hoog. Mijn moeder, die geboren werd in 1915, staat daarop. Ze was toen 18 jaar. Ik had die foto nog nooit gezien. Mijn moeder kwam uit een goed katholiek gezin met zestien kinderen. Alleen onze ome Henk leeft nog; hij is nu 88.”

Ad: “We zijn het altijd met elkaar eens geweest over onze werkwijze. We bereidden ons altijd goed voor. Martin maakte de afspraak en voerde het gesprek. Ik maakte aantekeningen, schreef het verhaal en

stuurde dat naar de geïnterviewde. Die wil altijd wel iets aanvullen of eruit hebben. Daar deden wij niet moeilijk over; je moet wel flexibel zijn.”

Ondanks hun inspanningen ging het toch weleens mis. “Martin had een keer met een neef van hem aan de telefoon gezeten voor een interview. Die man had een militaire opleiding genoten in Amerika. Hij had een paar toevoegingen op het verhaal, dus die hebben wij er nog in verwerkt”, vertelt Ad. Maar door die correctie was er wel een knoepertje van een fout in de tekst geslopen. “Die neef zou meer dan een jaar onderweg zijn geweest naar Amerika! Ik zag dat pas toen het stuk al in het blad stond. Maar niemand, níemand die het gezien heeft.”

‘Martin heeft veel meer inzicht in de personen die we interviewden. Hij kent Oosterhout en de Oosterhouters door en door’

Ad

Ad moet nog het volgende van het hart. “De interviews van ‘Op de koffie bij ...’ geven een indruk van wat er nog is in Oosterhout. Veel belangrijke historische en culturele zaken zijn verdwenen, ook verzamelingen. Daar is helaas te weinig aandacht voor. Sommige panden zijn echt het behouden waard geweest. Maar ze worden te makkelijk platgegooid. Er is zóveel verdwenen.”

Ad merkt op dat het verleden niet gedragen of gekoesterd wordt. Het ‘klimaat’ voor heemkunde en lokale archeologie vindt hij niet gunstig. Hij verwijst naar het Huis voor Erfgoed, dat nu alleen nog maar Speelgoedmuseum is. “Daar is niets Oosterhouts aan.” “Er zitten veel buitenstaanders en import in de plaatselijke politiek. Die hebben niet altijd het culturele gevoel bij Oosterhoutse zaken”, vervolgt

OP DE KOFFIE BIJ AD EN MARTIN

Ad. “Neem Engeland, daar is echt veel bewaard. Of Oost-Duitsland. In Altstadt worden bijvoorbeeld veel filmopnamen van de riddertijd gemaakt. Ze hoeven daar dan alleen de telefoonpalen te camoufleren; voor de rest is in die plaats bijna alles origineel. Ik heb er rondgedwaald; je waant je in de veertiende of vijftiende eeuw. Prachtig is dat.”

Het gebrek aan historisch besef is ook iets wat Martin is opgevallen. “Willem van Duvenvoorde was de rijkste man van West-Europa. Hij was een man van belang, maar de meeste Oosterhouters weten niet veel van hem af. Hij had een kasteel in Oosterhout, waarvan alleen de Slotbosse Toren nog over is. Als kind speelden we daar en klommen we in de toren”, weet Martin nog.

‘De wereld is veel groter geworden. In de Verenigde Staten weten ze tegenwoordig wat er vijf minuten geleden in Europa gebeurd is’

Martin

Ad vult aan: “Willem van Duvenvoorde huurde legers die hij weer doorverhuurde aan allerlei koninkrijken die in de clinch lagen met hun burens. Maar Van Duvenvoorde ‘won’ altijd. Hij verhuurde die legers onder de voorwaarde dat hij grond kreeg van de verliezende partij. Zo is hij de rijkste man van West-Europa geworden. Hij sloot contracten af aan de winstkant. Rond de Slotbosse Toren werd altijd veel gegraven, omdat mensen dachten dat daar nog wel schatten in de grond zouden zijn verborgen.”

Martin: “Dat was niet zo natuurlijk. Zo is er ook het verhaal dat er een tunnel van Oosterhout naar Geertruidenberg zou lopen.”

Ad: “Maar dat is technisch gezien onmogelijk. De grondwaterstand is veel te hoog. Er was misschien

wel een tunnel, maar dat was dan in ieder geval een hele korte.”

Terug naar Willem van Duvenvoorde. “Het is niet zeker waar hij begraven is”, zegt Martin, “in Brussel, Antwerpen of ergens anders. Niemand weet dat precies. Hij is wel 66 jaar geworden, wat in die tijd dus behoorlijk oud was.

Visgronden

Ad: “Ergens bij de huidige Effentweg liep ooit de grens tussen Holland en Brabant. Dat was een verdedigingslinie. De burcht van Willem van Duvenvoorde lag aan die grens. Brabant was toen een wingewest. De heren van Holland waren eigenaren van diverse hertogdommen. Zij verhuurden en verpachtten visgronden.”

In Dongen stond ook een kasteel. Ad: “Daar woonde Van Duvenvoordes dochter Beatrice, die gehuwd was met een edelman.”

Dan mengt Tiny, Martins vrouw, zich in het gesprek. “Het waren altijd mooie verhalen. Ik las ze graag. Over bekende Oosterhouters die iets betekenden in de gemeenschap. Het was vaak heel herkenbaar.”

Ad: “Dat was ook mijn bedoeling: een gezellig, leesbaar stuk maken en Oosterhoutse personen dichterbij halen. Het verleden leeft niet meer. Dat is ook de reden dat iets weggegooid, ontkend of vergeten wordt. Ik vind dat een verarming van onze maatschappij. Daar hebben we als heemkundekring ook mee te maken. Het verleden is ons houvast en dat wordt verwaarloosd. Dat was vroeger anders; toen werd het leven veel meer bepaald door het verleden.”

Groter

Martin: “De wereld is veel groter geworden. In de Verenigde Staten weten ze tegenwoordig wat er vijf minuten geleden in Europa gebeurd is.”

We nemen nog een laatste kop koffie met koek en sluiten het interview af. Bedankt voor de koffie, Tiny. En Martin en Ad, bedankt voor het boeiende gesprek en voor alle mooie interviews die we acht jaar lang in De Heerlijkheid hebben mogen lezen.

Wie helpt ons uit de brand?

Door Jan van Ham en John van Vugt

ALS BEHEERDERS van het digitale archief van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout ontvangen wij regelmatig materiaal, dat het waard is om op te slaan voor het nageslacht. In de meeste gevallen lukt het ons om de giften correct te benoemen. In een enkel geval blijven interessante foto's echter zonder aanknopingspunt. Vandaar dat we via ons kwartaalblad een beroep doen op de leden. Mocht een van u ons verder kunnen helpen, dan stellen we het op prijs als u via e-mail contact met ons op zou willen nemen (hkoosterhout@gmail.com).

U krijgt dan een Word-document toegestuurd, waarop de ontbrekende gegevens kunnen worden ingevoerd. U zou ons een grote dienst bewijzen.

Dit huizenblok van drie woningen was of is 'ergens' gelegen in de gemeente Oosterhout. De voorste woning draagt het huisnummer 30. Bekend bij iemand?

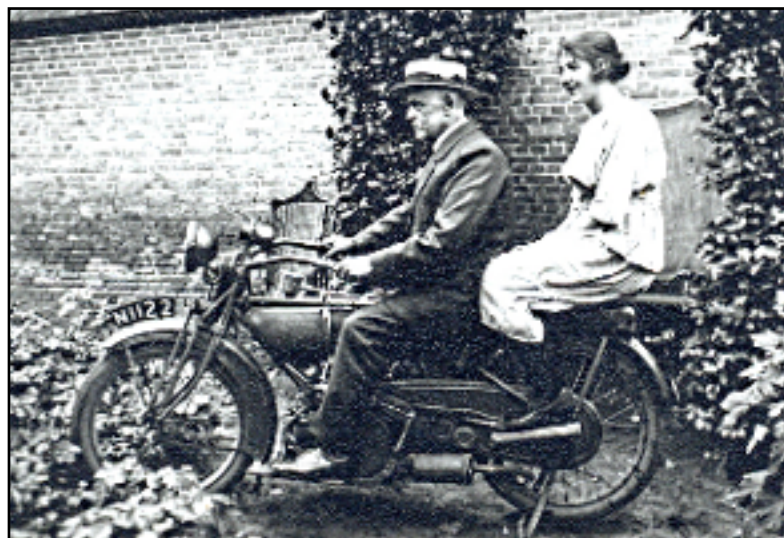

Op deze klassenfoto is de vijfde klas van de Sint Vincentiuschool in het schooljaar 1982-1983 te zien. Enkele namen zijn ons bekend, maar een volledig overzicht zou natuurlijk prachtig zijn. Wie kent deze kinderen?

De veearts en zijn kersverse bruid

Door Jacob Jonker

ALS EEN 'YUP' avant la lettre zit hij op zijn motor, de nieuwbakken veearts Jan Bouman. Trots kijkt hij de wereld in. Hij heeft daar ook alle redenen voor. Hij is zojuist eigenaar geworden van het huis Keiweg 22, nu Cité 22, in Oosterhout, van waaruit hij zijn praktijk gaat voeren. Achterop zit zijn toekomstige bruid, Cornelia de Regt. Ze trouwen op 13 juni 1923. Indachtig het Oosterhoutse gezegde 'eerst eten' wordt er natuurlijk ook veel aandacht geschonken aan het bruiloftsmaal. De menukaart is in het 'Wosterhouts' geschreven. Waarschijnlijk een hommage van Bouman aan zijn klantenkring. Met een beetje creatieve fantasie is het wel te lezen.

FOTOBEWERKING OLGA ROUKEMA

HUWELIJKSFORMALITEITEN

Als het aan de familie is of je als

Wanneer ga je voor een huwelijk naar de vrederechter voor een familieberaad? In deel 6 van de serie Huwelijksformaliteiten legt Simon Burggraaf deze procedure uit.

Door Simon Burggraaf

Christoffel van Berkel, geb 08-12-1811 Oosterhout, pottenbakker, zoon van Gerard van Berkel en Marie van Dongen, wil graag trouwen met Maria van Weerelt, geb 19-08-1814 Oosterhout, dochter van Hendrik van Weerelt, steenbakker, en Maria van Poppel.

De ouders van Christoffel zijn gewoon bij de huwelijksplechtigheid 'tegenwoordig en consenteerende'. Maar de ouders van Maria zijn al overleden en ook de grootouders (overlijdensdata worden in de akte genoemd). Maar Maria (20) is nog minderjarig, dus moeten anderen toestemming geven voor haar huwelijk. Maar wie?

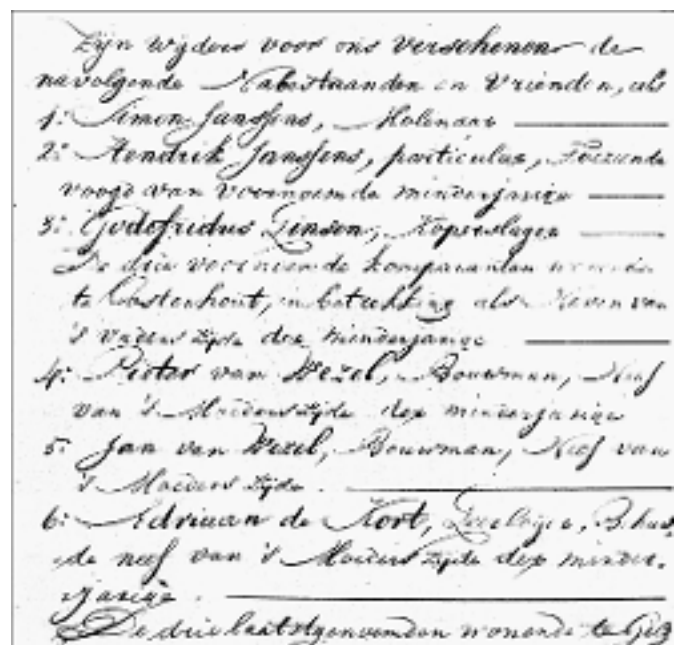
Ouders en grootouders van Maria van Weerelt.

Na het overlijden van Maria van Poppel heeft Hendrik van Weerelt door notaris Van Weel op 11-01-1833 zijn testament laten opmaken. Daarin staat onder andere te lezen dat neef Gerardus van Poppel, bierbrouwer in Gilze, aangesteld wordt als voogd over de 'na te laten minderjarige kinderen'. Hendrik hoopt 'dat deze mijne gedane benoeming zal aannemen en de belangens der minderjarigen in gevolgen de wet wel en getrouwelijk zal waarnemen en behartigen'.

Testament van Hendrik van Weerelt.

Deze Gerardus van Poppel zorgt ervoor dat op 09-01-1835 voor het vredegerecht te Oosterhout een zitting plaatsvindt onder leiding van vrederechter Joannes Josephus van den Ouwelant. Daar zijn ook aanwezig zes familieleden, die samen de raad van nabestaanden vormen voor het gevraagde familieberaad, te weten molenaar Simon Janssens, toezienend voogd Hendrik Janssens en koperslager Godefridus Linsen, alle drie wonende in Oosterhout en alle drie neven van vaderskant. En verder nog neven van moederskant, alle drie uit Gilze: bouwman Pieter van Wezel, Jan van Wezel en tenslotte leerlooier Adriaan de Kort, 'behuwde neef van moederskant'.

Raad van nabestaanden.

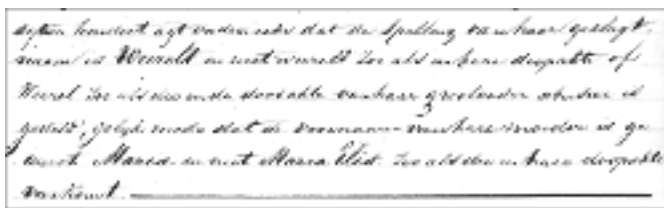
minderjarige wel mag trouwen

De griffier levert enkele dagen later een ‘extract uit de minute, berustende ter griffie van het vredegerecht in het kanton Oosterhout van den negende januarij deses jaars, waarbij de raad van nabestaanden de toestemming verleend, dat zij (...) een wettig huwelijk met Christofhel van Berkel voltrekke’.

Toestemming familieraad.

In de huwelijksakte worden ook meteen een paar fouten rechtgezet, namelijk ‘dat de spelling van haar geslagnaam is Weerelt en niet Weereld, zoals in hare doopakte, of Weerel, zoals die in de doodakte van haar grootvader abusive is gesteld, gelijk mede dat de voornaam van hare moeder is geweest Maria en niet Maria Elisabeth, zoals die in hare doopakte voorkomt’.

Verbetering van namen.

Maar er wordt toch ook geconstateerd dat aan alle voorwaarden en verplichtingen voldaan is, dus ‘... zoo verklaren wij in naam der wet, dat Christofhel van Berkel en Maria van Weerelt door het huwelijk zijn verenigd. Waarvan akte’. Het huwelijk duurt echter niet lang, want Christoffel overlijdt al na dertien maanden huwelijk.

Zoo verklaren wij ...

Er zijn dan nog geen kinderen uit dit huwelijk geboren. Maria hertrouwt op 06-07-1837 in Oosterhout met Andries Willem Oomen. Maria is dan bijna 23 jaar oud, dus qua leeftijd nog steeds minderjarig. Toch herhaalt zich niet het ritueel met het familiebeeraad. Door haar eerste huwelijk was Maria rechtens meerderjarig geworden. In de huwelijksakte staat dan ook ‘... meerderjarige dochter van Hendrik van Weerelt ...’. Het gezin gaat wonen in de Torenstraat. Andries Willem is steenbakker. De vader van Maria was dat ook. En in de tweede huwelijksakte wordt als beroep van Maria vermeld ‘steenbakster’. Het gezin krijgt tussen 1838 en 1856 tien kinderen. Hier de inschrijving in het bevolkingsregister 1861-1870. Een paar namen van kinderen zijn doorgestreept. Die zijn voor 1870 dus al uit het gezin vertrokken.

No.	Dagteking in Jaar der Geboorte	FAMILIENAAM (vanheen de Vader)	TOEKANAME (hijl. geboort)	A. (Aankomst)		Dagteking in Jaar der Overlijden
				D.	M.	
1	1814	Oomen	Andries Willem	18	10	1837
2	"	Weerelt	Maria van	7	10	1837
3	"	Oomen	Andries Willem	18	10	1837
4	"	"	Andries Willem	18	10	1837
5	"	"	Andries Willem	18	10	1837
6	"	"	Andries Willem	18	10	1837
7	"	"	Andries Willem	18	10	1837
8	"	"	Andries Willem	18	10	1837
9	"	"	Andries Willem	18	10	1837
10	"	"	Andries Willem	18	10	1837
11	"	"	Andries Willem	18	10	1837
12	"	"	Andries Willem	18	10	1837

Bevolkingsregister: Oomen-van Weerelt.

WIE WAT WAAR?!

De Lourdesgrot bij het oude ziekenhuis

WEER VEEL inzendingen over de foto uit De Heerlijkheid van december. Op de foto staat de Lourdesgrot van het Sint Jozef-ziekenhuis aan de Leijshoek. Veel inzenders vertellen er wat leuke wetenswaardigheden bij. Oud-misdienaar Hans Braat weet dat de grot ook wel 'Mariatoren' werd genoemd en achter in de ziekenhuistuin stond. Marina van Rooij weet zich ook een aantal details te herinneren: "Vóór het ziekenhuis staand liep er langs de linkergevel een pad. (...) Als je het pad afliep, kwam je in de tuin van het ziekenhuis waar de Maria-grot stond. In mei (Maria-maand) werden patiënten van het ziekenhuis met bed en al naar de grot gereden om steun te vragen aan Maria voor hun genezingsproces."

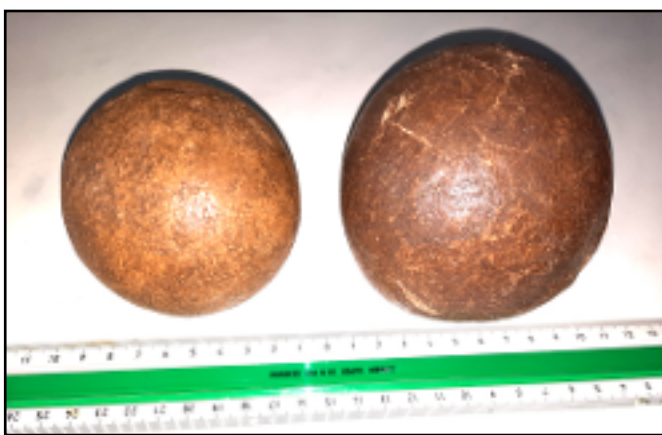
Nico Bekers stuurt een hele verhandeling over de

Lourdesgrot met tal van foto's. Te veel om hier nu af te drukken, maar leuk genoeg om er in de volgende Heerlijkheid een artikeltje aan te wijden.

En de winnaar is: Margriet Willemsen. Zij heeft enig speurwerk verricht en kwam erachter dat het eerste klooster met ziekenhuis in 1846 door brand werd verwoest. Na herbouw werd het 'nieuwe' ziekenhuis in 1878 in gebruik genomen en in de jaren 1925-1926 uitgebreid. In 1977 werd het ziekenhuis gesloopt en zou ook de grot afgebroken zijn. Helaas heeft Margriet verzuimd haar bankrekeningnummer op te geven. Als zij dat alsnog even laat weten, kan zij de prijs van € 10 op haar rekening tegemoet zien.

Wie weet wat dit zijn?

De 'bollen' op deze foto zijn afkomstig van ons medelid Piet Spitters. Hij heeft geen idee wat het zijn en waar ze voor gebruikt werden. Wij weten het ook niet. Ze wegen ongeveer 80 en 120 gram, zijn 7 à 10 cm in doorsnee en vermoedelijk afkomstig uit een slagerij. We zijn benieuwd of u het weet. Zo ja, dan horen wij dat uiteraard graag. U kunt uw antwoord sturen naar hkoosterhout@gmail.com o.v.v. Wie Wat Waar?!

Wilt u ook kans maken op de Wie Wat Waar!?-prijs van 10 euro, laat ons dan weten wat u ziet op de foto hierboven en waar dit is. Vertel er zo veel mogelijk over en stuur uw oplossing naar hkoosterhout@gmail.com onder vermelding van uw naam en bankrekeningnummer. Wie weet, bent u de volgende keer de gelukkige winnaar?

Hotel Van der Put, Leijsenhoek 6

Door John van Vugt

IN HET BEGIN van de Eerste Wereldoorlog was aan de Leijsenhoek 6 het koffiehuis van de gezusters Van Riel gevestigd. Aan het einde van de oorlog kwam het pand in handen van stalhouder Antoon Bruijns-Gorissen. Bruijns was de man die met zijn paard de tramwagons van de Markt via het zijlijntje naar de margarinefabriek van Verschure 'sleepte'. De stalhouderij groeide uit tot touringcarbedrijf 'De Valk', een ambulancebedrijf en een uitvaartonderneming. Die van Bruijns dreven daarnaast ook nog een sigarenmagazijn. Koffiehuishouder en stalhouder Bruijns kreeg een vergunning voor de verkoop van sterke drank in het klein in 1928, een vergunning die in 1932 werd omgezet in een tapvergunning. Een van de dochters, Carolina Bruijns, nam de vergunning in 1944 over. In 1959 kwam de vergunning op naam van Wim van der Put, die met Mientje, een andere dochter van Bruijns, was getrouwd. In september 1980 openen Dré en Marianne de Jong hier - hoe kan het ook anders als je uit een

'pauze' milieu komt - hun café-restaurant 'Het Pauske'. Dré begon ook nog een partycentrum aan de Houtduifstraat. Het werd allemaal een beetje erg druk en rond de jaarwisseling 1990-1991 werd de herberg afgestoten. Enige tijd - en het nodige broedwerk - later is daar dan 'De Kloek'; de exploitant wordt René van Bijnen, een bekende uit onder meer de Oosterhoutse revue. In 2017 ziet Van Bijnen zich helaas genoodzaakt om met de zaak te stoppen.

Vanaf 2019 hebben de nieuwe eigenaren, Frank van Gulp en Guido Mols, plannen om de zaak te verbouwen. Tot begin van dit jaar slaagden zij er slechts in een groot gedeelte van het pand te slopen. In januari 2021 verscheen in dagblad BN DeStem een artikel waarin de twee eigenaren aankondigen, dat vanaf 27 januari het vervallen gebouw grotendeels zal worden gerenoveerd tot een kroeg voor feesten en partijen. Hopelijk dat er dan weer een goede invulling kan worden gegeven aan dit historische pand.

Bron: archief van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

De Heuvel als bestuurlijk

In de derde aflevering van de serie Stadswandeling Oosterhout blijven we nog even op de Heuvel. Dit plein heeft een interessant verleden en stadsgids Jacob Jonker weet daar boeiend over te vertellen.

Door Paula Pols

Naast het ‘huis met de bogen’ aan de Heuvel ligt op nummer 13 het voormalige gemeentehuis van Oosterhout, te herkennen aan de fraaie monumentale trap die naar de al even fraaie monumentale voordeur leidt. We staan voor het pand en bekijken de kleine en onregelmatige stenen, waaruit het gebouw deels is opgetrokken. “In 1617 geeft de prins van Oranje toestemming om een dorps huis te bouwen. Die stenen zijn afkomstig van Huis ten Strijen, het kasteel van de Slotbosse Toren. Dit dorps huis wordt later het ‘Vrijheidshuis’, zo genoemd omdat Oosterhout toentertijd qua bestuursvorm een ‘vrijheid’ was”,

Huis van Smits met de Antwerpse poort die pas veel later, rond 1910, is aangebracht. FOTO OLGA ROUKEMA

weet Jacob te vertellen. “Vanaf de dertiende eeuw tot ongeveer 1940 is op de Heuvel het bestuurlijk centrum van Oosterhout gevestigd. In de middeleeuwen vonden de vergaderingen van schout en schepenen in de openlucht plaats, onder een grote lindeboom die op de Heuvel stond, zo’n beetje midden op de huidige parkeerplaats. Ook de rechtszittingen van de ‘vierschaar’, de lokale rechtbank, vonden in alle openbaarheid onder die boom plaats. Als het regende dan weken ze uit naar een herberg.”

Tot begin zeventiende eeuw, toen het dorps huis en later het Vrijheidshuis gebouwd werd. “Het Vrijheidshuis had aanvankelijk maar één verdieping, die je via een trap in een toren kon bereiken. De contouren van die toren kun je hier nog zien”, wijst Jacob naar een koperen strip in het trottoir vóór het Vrijheidshuis aan de kant van restaurant De Vrijheid. “In het Vrijheidshuis was ook een kelder, een soort kerker waar criminelen werden opgesloten. Die kerker werd later de wijnkelder van de herberg. De boeven verhuisden toen naar de zolderverdieping van het Vrijheidshuis, waar ze letterlijk in de boeien werden geslagen.”

Oosterhout had in die tijd het voorrecht zijn eigen lokale rechtspraak te mogen hebben. “Zware criminelen werden soms ter dood veroordeeld. De terechtstellingen vonden ook altijd plaats op de Heuvel”, weet Jacob te vertellen. Ná hun executie werden deze - meestal - mannen als afschrikwekkend voorbeeld aan de galg opgehangen op een gebied net buiten het dorp: het Geregt van Oosterhout, dat nu beter bekend staat als de Duiventoren.

Terug naar de Heuvel. In 1839 volgt een grote verbouwing van het Vrijheidshuis, want dan moet ook het kantongerecht een plaatsje krijgen in het pand. “Het gebouw werd eens zo groot. Als je goed kijkt, kun je de sporen van de verbouwing nog steeds zien”, zegt Jacob terwijl hij naar de verschillen in de gebruikte stenen wijst. “De

centrum van Oosterhout

Het oude Vrijheidshuis aan de Heuvel 13. Links van het pand de oude stenen die afkomstig zijn van Huis ten Strijen. Op de overgang met restaurant De Vrijheid (uiterst links) heeft de traptoren gestaan. FOTO COLLECTIE HKO

onregelmatige stenen aan de oostkant van de toegangsdeur zijn het oudste en dat is duidelijk te zien.”

Een krappe eeuw later, in 1933, verhuist het kantongerecht naar Breda. Maar Oosterhout groeit en groeit en het gemeentehuis is al snel te klein voor de gemeente en het ambtelijke apparaat. In 1940 verhuizen burgemeester en wethouders, raad en ambtenaren naar Slotje Limburg, op de hoek van de Slotlaan en de Ridderstraat.

Leuk detail: restaurant De Vrijheid heette tot 1663 ‘De Drie Manen’, zoals die nog steeds in het wapen van de gemeente Oosterhout aanwezig zijn.

Aan het eind (of het begin) van de Heuvel staat een pomp, die oud oogt maar dat niet is. “Deze pomp is een geschenk van herensociëteit De Eendragt en

staat er pas sinds 1991. In dat jaar vierde de sociëteit haar 150-jarig bestaan”, legt Jacob uit.

Op de pomp staat een tekst die op z’n minst cryptisch te noemen is: ‘*Het werkelijke vermag meer dan het mogelijke*’. Geen flauw idee wat daarmee wordt bedoeld. Jacob haalt zijn schouders op. Hij weet het ook niet.

We steken de Slotlaan over naar een van de mooiste panden van Oosterhout: het Huis van Smits.

“Dit huis is rond 1860 gebouwd door mr. Antonius Smits, lid van de bekende brouwersfamilie Smits-Bierwagen. Hij was onder andere advocaat van onze Mooie Keetje, die officieel Keetje van der Maade heette en de beroemdste vrouw van Oosterhout was. Smits was overigens niet alleen advocaat maar ook Kamerlid”, vertelt Jacob.

STADSWANDELING OOSTERHOUT

Een pentekening van het veel kleinere Vrijheidshuis, inclusief traptoren, 1762.

COLLECTIE REGIONAAL ARCHIEF TILBURG

Restaurant De Vrijheid, met rechts de pomp van sociëteit De Eendragt.

FOTO COLLECTIE HKO

Ook hier weer een prachtige voordeur, maar: “Het ‘Antwerpse’ poortje van de voordeur is veel ouder dan het pand zelf. Het is afkomstig van een huis aan de Ginnekenstraat in Breda en is pas veel later tegen het pand aan geplaatst, zo rond 1910. Als je door het bovenste raampje van de poort kijkt, zie je het plafond van de begane grond en de stenen van de tussenvloer”, wijst Jacob. En inderdaad. Je moet het weten, maar ik zie het nu ook: bakstenen met cement ertussen, die net onder de bovenrand van het raam te zien zijn. Dat doet toch een beetje afbreuk aan de verder zo mooie deurpartij.

Dan krijg ik van Jacob een lesje lokale geschiedenis. “Oosterhout viel aanvankelijk onder de Heren van Breda en later onder Willem van Duvenvoorde, die leefde van ca. 1290 tot 1353. Hij was een bastaardzoon van Philips van Duvenvoorde, die heer van Wassenaar was. Zijn moeder was een vrouw uit Dongen. Willem kreeg in Den Haag, bij de graven van Holland, een goede opvoeding. Hij leerde zaken die je als edelman nodig had; hij leerde bijvoorbeeld ook zwaardvechten. Uiteindelijk werd hij thesauriër (schatbewaarder - PP) van graaf Willem III van Holland, waardoor hij beschikte over het geld van de graven en de vrijheid had om dat ook uit te geven. Hij leende geld uit tegen een zeer aanzienlijke rente en tegen fikse onderpanden. Hij inde meteen als er niet op tijd betaald werd. Zo werd hij ongelooflijk rijk.”

“Van Duvenvoorde was in eerste instantie stadhouder van Geertruidenberg. Hij had daar een

kasteel, waarvan de contouren tegenwoordig zijn vastgelegd in een muurtje van een halve meter hoogte”, vervolgt Jacob zijn verhaal. “Pas daarna is hij naar Oosterhout gegaan, waar hij Huis ten Strijen heeft overgenomen en herbouwd heeft. Uiteindelijk is dat de ‘upgrade’ geworden van Oosterhout. Er waren werklieden nodig voor deze herbouw. In die zin was Willem van Duvenvoorde ook economisch van belang.”

Van Duvenvoorde was een groot staatsman, weet Jacob: “Hij was gerechtigd om het familiewapen van de Van Duvenvoordes te dragen, maar dat was een ‘onecht’ wapen, met een schuine balk eroverheen. Zo werd het verschil gemaakt tussen echte en bastaard-kinderen. De koning van Beieren heeft, als keizer van het Duitse rijk, die balk er uiteindelijk weer afgehaald, als dank voor bewezen diensten. In de koninklijke familie van Nederland bestaan overigens nog steeds titels, die Willem van Duvenvoorde vergaard heeft.”

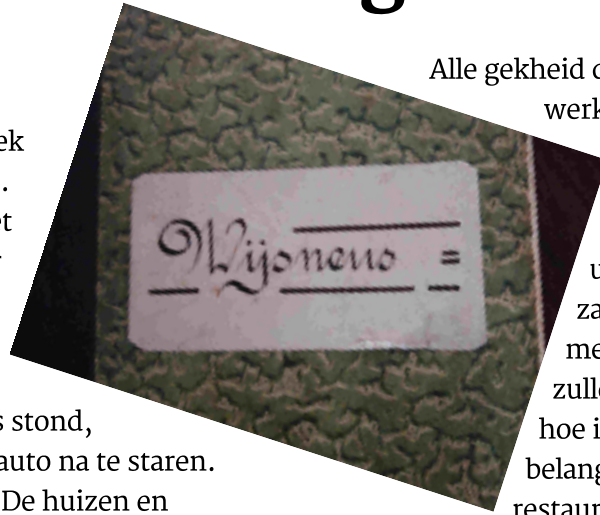
En zo hebben de Heuvel en zijn oude panden een zeer boeiende en lange geschiedenis. Enige decennia geleden werd op de Heuvel ook de weekmarkt gehouden. Die is nu verhuisd naar de Markt. Wat zou het mooi zijn als de Heuvel vrij van auto’s zou zijn en weer de sfeer van vroeger zou uitademen.

Al keuvelend zijn we aangekomen bij het stadspark, dat door de Slotlaan in tweeën is gedeeld. Maar daarover meer in de volgende uitgave van De Heerlijkheid.

Noodig maar ook gevaarlijk

31 maart 1928

Toen ik gisteren over de Leijsenhoek wandelde, passeerde juist een auto. De straten waren door de regen met flinke plassen bedekt, de chauffeur zag misschien niet dat ik mijn Zondagsche pak aan had, maar nauwelijks was het vehikel met flinke vaart gepasseerd of Wijsneus stond, als met zomersproeten bedekt, de auto na te staren. 't Is daar wel een slechte toestand. De huizen en ruiten zitten vol spatten, wat een gevolg is van de ongelijkheid der wegen. De keien zijn nog uitstekend, maar door de diverse opbrekingen ongelijk komen te liggen. Binnenkort wordt toch begonnen met het gelijkmaken van de markt. Misschien komen dan ook verschillende straten wel voor verbetering in aanmerking. Over de markt gesproken! De volgende week wordt er een groote springveeren matras opgeslagen. 't Is n.l. zoo: de wijzers van den toren en de wijzerplaat worden afgenomen om geveerd te worden. Nu hebben de schilders er de conditie bij gemaakt, dat zij alleen dán het werk verrichten als er een matras wordt aangebracht om de val van eventueele 'naar beneden tuimelende schilders' te breken. Men zoekt nu nog naar iemand, die genegen is 's nachts het reuzenmatras te bewaren.

Alle gekheid daargelaten zullen de werkzaamheden toch wel de belangstelling wekken van de voorbijgangers. Dat het een voorzichtig uit te voeren karweijsje is, zal iedereen toegeven. De mensen van mijn leeftijd zullen zich wel herinneren hoe in 1890 veel belangstelling bestond bij de restauratie. Hoe b.v. een

uitstekende balk voor de katrolbevestiging hoog in de lucht werd bewandeld. Hoe de ladders tegen den toren gehangen met de grootste durf werden bestegen en hoe op een smal plankje het lichaam balanceerende in beweging werd gehouden. Ik denk, dat de toeschouwers een benauwder hart zullen hebben dan de uitvoerders. Enfin, we zullen eens gaan kijken op 10 April.

Wijsneus

Dit is de laatste column van Wijsneus die we hier publiceren. De verzamelde columns van Wijsneus (pseudoniem van Henk Vink) zijn in het bezit van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout. Zij bestrijken de periode van 26 november 1927 tot en met 28 oktober 1928.

(ADVERTENTIE)

Gezondheidswinkel
broeders
Natuurlijk gezond.

- Natuurvoeding inclusief biologisch verswaren
- Dieetvoeding voor o.a. gluten-, suiker- en/of melk-vrij dieet
- Natuurlijke lichaamsverzorging en cosmetica
- Homeopathie, vitamines en voedings-supplementen

Fysieke en online winkel!

Keiweg 7 Oosterhout • t: 0162-453223 • w: broedersgezondheidswinkel.nl

(ADVERTENTIE)

OPTICIENS

vd Heijden

Nieuwstraat 2 - Tel. 0162 - 45.32.88
Oosterhout

In de middeleeuwen groeiden er in

Boomgaarden, maar ook wijngaarden waren vroeger onlosmakelijk met het boerenleven verbonden. Wat teelden de boeren daar en met welke problemen hadden ze te kampen. Daarover meer in deze derde aflevering van Om en nabij de boerderij.

Door Christ Buiks

Tekening van een tak van een appelboom.

EEN BOOMGAARD komt niet bij alle boerderijen voor. Een van de oudste Oosterhoutse boomgaarden dateert uit 1422: den Ouden Boghaert (ND12006, 208). Die zal dus nog wel een stuk ouder zijn dan 1422. In 1383 wordt er op Den Hout al gesproken van Haex bongaert, bij de Haakshoeve¹⁴. In 1502 noemt men: die boemghairde (Cart.Cart. 2, f91v). In 1518 wordt op Den Hout bij een boerderij 'die boemghaerde' genoemd (Cart.Cart. 2, f92).

Kastanjabomen

In de meeste boomgaarden werden kersen, appels en peren geteeld, maar in enkele ook perziken, pruimen, kastanjes, noten en dergelijke. Er was zelfs een boomgaard alleen bestaande uit kastanjabomen: 1699 den Castanien boomgaard, op Vrachelen (R311, f199).

Jochem van de Plas bezat in 1687 ook een boomgaard met kastanjabomen, waarvan hij de vruchten elk jaar met schepen naar Holland en andere gebieden liet brengen (R382, f71v). Gaat het hier om dezelfde kastanjeboomgaard als die in 1699

wordt genoemd? Abrikozen werden vanaf de 11e eeuw verbouwd; ze komen eigenlijk uit Midden-Azië¹⁵.

De boomgaarden werden goed onderhouden. Uit een pachtcontract van 1615 van de hoeve Tolloysen leren we dat de boomgaard goed bemest moest worden, dat halfdode bomen verwijderd moesten worden en dat de rupsen bestreden moesten worden (R391).

Ooftsoorten

Op de kroondomeinen van Karel de Grote moesten allerlei ooftsoorten worden geteeld: appels, peren, pruimen, vlier, mispel, kastanjes, perzik, kweepeer,

onze contreien volop wijnstokken

hazelnoot, amandel, moerbeï, laurier, den, vijg, noot en diverse soorten kersen¹⁶. Moerbeï, vijg en den (parasolden, pinus pinea, pijnboompitten!) zullen alleen in het zuiden van Europa bekend zijn geweest. Tamme kastanjes waren, evenals noten en allerlei rassen van appels, kersen en peren, door de Romeinen naar de Lage Landen gebracht. Deze rassen waren beter dan die welke voorheen in ons land geteeld werden. In 1482 worden appelbomen genoemd: 'de missie (mesthoop) tussen dat woenuys en Coman cleysen huys totte appelboeme toe die staen by t cleyn huyske dat Coman Cleyssse toebehoert' (R260, f97).

Opa en oma

Bij het blijven inwonen van opa en oma in de boerderij werd vaak bepaald welk gedeelte van de hof en boomgaard door hen mocht worden gebruikt. Daarbij worden ook weleens appel- en perenbomen genoemd. Reeds in 1531 worden twee appelryassen vermeld. Bij de verkoop aan Henrick Jan Meeussen van een stede stelt men: 'Des es voerwaert dat Thoenken Pr Cleys Peters Werts hebben sal een robbingboom half en een lopen guldeling die opde stede wassen' (R267, f111).

Die Robbing en Guldeling zijn rassen die door de zeventiende-eeuwse schrijver Blankaart ook gekend werden¹⁷. Hij geeft een zestiental rassen op, maar er waren er ongetwijfeld nog veel meer.

Appelrabauboom

In 1533 spreekt men van twee appelboomen en een peerboom (R268, f76v) en in 1605 wordt zelfs weer een appelryas vermeld: appelrabauboom, in Middelwijk (R290, f105). Dit is het ras dat later reinet genoemd werd¹⁸.

Zeer merkwaardig is het feit dat in andere dorpen van de Baronie ook omstreeks 1530 appelryassen worden genoemd en bijna nooit in andere tijden. Zo worden rond 1530 in Chaam genoemd een Hardincboom, een Schyfboom en een Emerling¹⁹,

alle drie onbekende rassen. Misschien is de Schyfboom gelijk te stellen aan Schyvert, een ras dat in de late middeleeuwen al bekend was²⁰.

In de tijd van Karel de Grote bestonden er al diverse rassen van appels zoals Gozmaringer, Geroldinger, Krevedeller en Speierappel.

Kleine IJstijd

Noten werden wel ingevoerd: zo had de herbergier van De Zwaan in 1668 twee karren met noten laten komen en op zijn zolder gedeponeerd (R380, f118v). In de Kleine IJstijd werden de fruitbomen, vooral de vroegbloeiende, belaagd door nachtvorst, zoals bijvoorbeeld in het jaar 1815: de bloesem was 'bevrozen' en afgevallen²¹.

In Oosterhout waren voor zover bekend bijzonder weinig wijngaarden. In de vroege middeleeuwen moeten ze er volgens de Lex Salica in ons land wel geweest zijn²². Bij het kasteel van Strijen lag er in de late middeleeuwen eentje, waarover we alleen iets weten dankzij enkele toevallig bewaarde rekeningen uit het midden van de 16e eeuw²³.

Strengere winters

Maria van den Heuvel, die aan de Heuvel woonde, had in 1691 bij haar huis ook een wijngaard die onderhouden werd door schoolmeester Johan van Loveren, die dit huis van haar huurde. De enorm strenge winters van 1694/'95 en 1698²⁴, gevolgd door de 'grote' winter van 1708/'09 zal de wijngaarden wel vernield hebben. In de middeleeuwen, toen het in sommige eeuwen iets warmer was dan tegenwoordig, groeiden er in onze contreien volop wijnstokken, evenals bijvoorbeeld in Engeland, maar door de Kleine IJstijd (1450-1850) is het klimaat voor de wijnbouw hier ongeschikt geworden: te strenge winters, te koude zomers. Het laatste kwart van de zeventiende eeuw kende veel strenge winters, vooral de winter van 1684, en in de slotdecade waren vijf van de tien winters streng tot zeer streng²⁵.

OM EN NABIJ DE BOERDERIJ

In Vlaanderen gebeurde de terugval al in de zestiende eeuw. De zware winters van 1511-1523 hebben in Vlaanderen de wijnbouw in de volgende jaren haast onrenderend gemaakt. In 1563 beweerde men te Leuven dat er sinds 1540 geen enkele bevredigende wijnoogst was geweest²⁶.

Wrang

Guicciardini schrijft in de zestiende eeuw over de wijnbouw in de Nederlanden (vertaald): 'In steden en dorpen worden diverse druivensoorten geteeld, op het platteland daarentegen heel weinig. Het klimaat lijkt niet erg geschikt voor de druiventeelt; toch vindt men deze cultuur in de buurt van Leuven en Namen, in Luxemburg en in het Luikse. Op de voornoemde plaatsen groeien genoeg druiven om er wijn mee te maken; hij is echter van minderwaardige kwaliteit en smaakt een beetje wrang, omdat de druiven niet de gelegenheid hadden tot volle rijpheid te komen. Nu de Nederlanders zich meer dan ooit op de landbouw gaan toelekken en hieraan veel geld besteden, is het te verhoppen dat zij ook op andere plaatsen de druiventeelt zullen pogen in te voeren. In Brussel, Diest en de omstreken van Antwerpen hebben verschillende personen onlangs met goed resultaat wijnstokken geplant. Een andere reden om ze te proberen is dat men in Duitsland, tot in Keulen, wijn maakt in streken die niet minder koud zijn dan het grootste deel van de Nederlanden.'²⁷

Wijnpersen in de middeleeuwen.

AFBEELDING UIT DE HOLKHAM-BIJBEL, LONDEN, 14^E EEUW

Voetnoten

- ¹⁴ Cerutti, I, nr. 271
- ¹⁵ Van Haaster, in Zeven, p. 67
- ¹⁶ Franz: Augewählte Quellen...
- ¹⁷ Blankaart, Stephanus: Den Nederlandschen Herbarius, 1698, herdruk 1980, p. 384
- ¹⁸ Goossenaerts, p. 609
- ¹⁹ Buiks Christ: Laatmiddeleeuws landschap en veldnamen in de Baronie van Breda, Assen (1997), p. 59
- ²⁰ Van Haaster, in Zeven, p. 87
- ²¹ BHIC 130-40
- ²² Hermesdorf, p. 9
- ²³ Buiks, Christ : Boerderijen in de Baronie, 15e-19e eeuw, terminologie en onderdelen, Jaarboek De Oranjeboom, 53 (2000) , p. 8
- ²⁴ Kraker, Adriaan M.J. de: Is ons klimaat werkelijk van slag, Geschiedenis magazine, 43 (2008), nr. 5, p. 20
- ²⁵ Buisman, H.: Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, Franeker, deel 5 (2006), p. 927
- ²⁶ Bovyn, M.: Wijngaarden te Leuven, Eigen Schoon en de Brabander L (1967), p. 197-198
- ²⁷ Guicciardini, Ludovici: De idyllische Nederlanden, Antwerpen en de Nederlanden in de 16e eeuw, vertaling Monique Jacquain (1987), p. 90

(ADVERTENTIE)

Stichting Brabants Museum
Oud Oosterhout

Terug in de tijd
Hoe woonde, leefde
en werkte de mens
rond 1900

**Miniaturenpark
en Museum**
Woonkamer
Ambachten
Roomse Hoek
Schooltje
Drukkerij
Vitrines

Meer leukamer
voor uw rustmoment
Parkeeren gratis
rolstoeltoegankelijk

www.brabantsmuseumoudoosterhout.nl
info@brabantsmuseumoudoosterhout.nl
Telefoon: 0162-426815
Bredaseweg 129, 4904 SB Oosterhout

De werklui vermaakten zich door doodskoppen naar elkaar te gooien

Door John van Vugt

De lezers van De Heerlijkheid zijn gewend om iedere uitgave onder deze rubriek enkele korte berichten uit de Nieuwe Bredasche en Oosterhoutsche Courant aan te treffen. Die dateren vaak van het midden van de negentiende eeuw. Deze keer echter een recenter stuk, mij aangereikt door een lid van onze vereniging, die anoniem wenst te blijven.

Uit het Nieuwsblad voor het Kanton Oosterhout van zaterdag 10 november 1951

Verschure is lange tijd een naam geweest, die bij Oosterhout hoorde en aan de plaats een bijzonder cachet gaf. De margarinefabriek was toen een der grote welvaartsbronnen der gemeente. Velen verdienden er een boterham en families hebben er haar opkomst aan te danken. Toen dan ook de fabriek werd opgeheven, 'was dat de ondergang voor de plaats'. Dat zeiden tenminste de pessimisten. Maar zij hadden ongelijk. Want met energie heeft Oosterhout zich tot nog grotere industriële bloei opgevoerd.

De 'villa van Verschure' was toen een bezienswaardigheid in de kom. Daar hebben wij voor de eerste maal in een auto gezeten. Wij herinneren het ons nog of het gisteren was. Zo veel indruk heeft dat toen op ons gemaakt. Met de 'sjefeur van Verschure', een prettige, vrolijke kerel, die spoedig ingeburgerd was bij de uitgaande jongelingschap. Wij zien de auto nog voor ons. Een rode open wagen met dikke spaakwielen. Koperen koplampen. Een koperen acyteleenbus op de treeplank, naast een mahoniehouten kist met gereedschap. Rechts buitenboord een grote koperen toeter en de machtige handles voor de versnellingen.

Natuurlijk waren de Verschures geziene persoonlijkheden. Als men nog eens oude foto's van Aurora bekijkt, zit daar in de midden de

De margarinefabriek van Verschure, aan de Torenstraat 7 in Oosterhout.

FOTO COLLECTIE HKO

gemoedelijke Jan Verschure als president. Hij heeft voor een groot deel Aurora groot gemaakt. Hij maakte het mogelijk dat bijvoorbeeld mevrouw Noordewier Reddingius, Orelie en zelfs Jacques Urius en meer dergelijke grootheden uit die tijd optraden in de 'muziektempel' van de Koppel, die toen nog meer leek op een schuur dan op een concertzaal.

'Mijnheer Kees', de vader van Jan en Willem Verschure, woonde toentertijd in het huis naast de pastorie op de Markt, waarin later Willem de Hoog woonde en thans wethouder Willems. Hij was een deftig man, maar gemoedelijk en hield van een grapje. Eens waren werklui bezig met graafwerk tussen zijn huis en de kerk. Zij stieten daarbij op overschotten van oude skeletten. Spoedig lag er een heel stapeltje doodskoppen en doodsbeenderen. Een sinister gezicht. Onder het 'schoften' vermaakten de werklui er zich mee en gooiden doodskoppen naar elkaar toe. Plotseling klonk er ergens vanuit de grond een vervaarlijke stem: "Blijf af van munne kop."

De werklui schrokken zich dood. Bleek van schrik gooiden zij de doodskoppen neer en holden naar huis. Zij hebben verder geweigerd daar nog te werken. In het sousterrain van zijn huis lachte 'Mijnheer Kees' zich een bult.

Van het bestuur

UIT DE UITSLAG van de enquête in het december- nummer van De Heerlijkheid blijkt dat veel lezers de verbinding met het bestuur van de heemkundekring missen. Zij zouden liefst willen weten waar het bestuur mee bezig is en welke thema's actueel zijn. Dat heeft de redactie van De Heerlijkheid ertoe gebracht om iedere uitgave een of twee pagina's te wijden aan bestuurlijke zaken. Wat doet het bestuur, waar zijn de bestuursleden mee bezig en wat wordt er in de bestuursvergaderingen besproken? In de laatste bestuursvergadering van 15 maart j.l. heeft de redactie hiervoor aandacht gevraagd en gelukkig zijn de bestuursleden het hiermee eens. Vandaag dus de eerste 'Van het bestuur'. Heeft u op- of aanmerkingen, of wilt u gewoon uw mening kwijt, dan horen wij dat uiteraard graag. U kunt reageren via e-mail:

hkoosterhout.secr@gmail.com

Gezocht: een nieuwe voorzitter

HEEMKUNDEKRING De Heerlijkheid Oosterhout zoekt een nieuwe voorzitter. De nieuwsbrief, die kort na het aftreden van Johan Benneker onder de leden van de heemkundekring is verspreid, heeft helaas niets opgeleverd.

Maar het bestuur geeft niet op; we zijn ervan overtuigd dat zich in onze gelederen een geschikte man of vrouw bevindt, die deze schone taak op zich wil nemen.

Toegegeven, het voorzitterschap van een vereniging is geen sinecure. De man of vrouw in kwestie moet van vele markten thuis zijn. Hij of zij moet communicatief, verbindend, doortastend en inventief zijn. Hij of zij moet affiniteit hebben met heemkunde en liefst ook met Oosterhout en zijn kerkdorpen.

In ieder geval zit het bestuur niet stil. Een selectiecommissie, gevormd door Marie-Louise van Bijnen, Ad van Groesen en Fred Willems, heeft een profiel opgesteld waaraan de nieuwe praeses zou moeten voldoen. Op de volgende bladzijde hebben we dit profiel afgedrukt. Mocht u zich geroepen voelen om u kandidaat te stellen, dan kan dat natuurlijk altijd. Graag zelfs!

U kunt zich melden bij secretaris Paula Pols, e-mail hkoosterhout.secr@gmail.com of tel. 06-15563107. Wij wachten in spanning af.

9 februari 2021

Het gaat hier om een greep uit de vergaderpunten, die voor de leden van belang (kunnen) zijn.

- **Johan Benneker** laat weten te stoppen als voorzitter van HKO. Het bestuur betreurt zijn beslissing. **Frans Timmermans** (vice-voorzitter) neemt Johans rol tijdelijk op zich.

- Wethouder **Clemens Piena** heeft een idee voor huisvesting van HKO dat hij met ons wil bespreken. We maken een afspraak met de gemeente voor een digitale vergadering. Daarna komt het bestuur zo snel mogelijk weer bij elkaar.

- De gemeentelijke subsidie voor dit jaar is weer toegekend.

- Er is nog geen planning voor

lezingen dit jaar omdat we die, bij voortdurend van de coronamaatregelen, waarschijnlijk toch weer moeten annuleren.

- Voor het 50-jarig bestaan van HKO in 2023 wil het bestuur een commissie benoemen die de jubileumactiviteiten opzet.

- De verkoopprijs van een losse Heerlijkheid is nu € 5. Voor leden is het blad gratis.

Profielchets voorzitter Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

Binnen het bestuur van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout is de voorzitter verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding van het bestuur en daarmee van de vereniging. De voorzitter leidt de vergaderingen en regelt onder meer de behandeling van de onderwerpen, voorstellen en amendementen en eventuele andere besprekingen, die aan de orde zijn. Hij wordt bij ziekte of afwezigheid vervangen door een van de andere bestuursleden, aan wie de voorzitter de leiding van een vergadering ook tijdelijk kan overdragen. De voorzitter heeft affiniteit met onderhoudswerkzaamheden van gebouwen en infrastructurele voorzieningen en met de taken en de langetermijnplanning die behoren bij deze functie. Hij heeft tevens gevoel voor bestuurlijke zaken en is in staat bestuurlijke besluiten om te zetten in adequate acties.

Taken

- ▶ Aansturen en coördineren van het dagelijks en algemeen bestuur van de vereniging.
- ▶ Leiding geven en verantwoording afleggen aan de Algemene Ledenvergadering.
- ▶ Voorzitten van bestuursvergaderingen.
- ▶ Staat boven de werkgroepen.
- ▶ Bewaken van voortgang en kwaliteit van bestuurlijke onderwerpen zoals die zijn vastgelegd in het meerjarenbeleidsplan.
- ▶ Zorgen voor een goede in- en externe vertegenwoordiging van het bestuur.
- ▶ Bijhouden en implementeren van nieuwe ontwikkelingen.
- ▶ Zorgen voor een goede taakverdeling en onderlinge vervanging.
- ▶ Zorgen voor navolging en opvolging van de statuten, het huishoudelijk reglement en de besluiten van het bestuur en alle andere regels en bepalingen.
- ▶ Signaleren van problemen en bijdragen aan oplossingen.

Functie-eisen

- ▶ Goede communicatieve vaardigheden.
- ▶ Goed kunnen netwerken.
- ▶ Goed kunnen delegeren.
- ▶ Affiniteit met besturen en management.
- ▶ Affiniteit met heemkunde en met Oosterhout.
- ▶ Affiniteit met onderhoudswerkzaamheden van gebouwen en infrastructurele voorzieningen.
- ▶ Affiniteit met computer en nieuwe media.
- ▶ In staat zowel intern als extern de organisatie te vertegenwoordigen en de vastgestelde beleidsvisie uit te dragen.
- ▶ Flexibele instelling en stressbestendigheid.
- ▶ Leiding kunnen geven.
- ▶ Conformereren aan het beleid en de visie van de vereniging.
- ▶ Goede omgang met vrijwilligers.
- ▶ Overleggen van Verklaring Omtrent Gedrag.

- Vanaf De Heerlijkheid #2 wordt voortaan een lijst met boeken meegenomen, die bij HKO nog te koop zijn, en een aanwinstenlijst met boeken, archieven en andere zaken.

15 maart 2021

- Op 11 maart heeft wethouder **Clemens Piena** digitaal overlegd met het dagelijks

bestuur van HKO. Hij stelt voor dat HKO de komende drie à vier jaar zijn intrek neemt in het voormalige pand van **Lievenshove**, aan de Bredaseweg. Dat gebouw staat leeg en is sinds een half jaar eigendom van de gemeente, die woningbouwplannen heeft voor dit gebied. De procedure hiervoor neemt echter zeker drie jaar in beslag.

Het dagelijks bestuur wil liefst een permanente huisvesting, maar zegt zeker geen nee tegen dit voorstel. Afgesproken wordt dat we er samen met een delegatie van de gemeente gaan kijken of we uit de voeten kunnen in dit pand. Het is in ieder geval groter dan het huidige Trefpunt, en heeft ook genoeg ruimte voor opslag.

Agenda

Door de maatregelen rond het Corona-virus is onze agenda de laatste tijd akelig leeg. We hopen van ganser harte dat we u over enige tijd weer een goedgevulde evenementenkalender kunnen presenteren.

Maar corona of niet, één zaak willen we zeker onder uw aandacht brengen en dat is ons 50-jarige bestaan.

Op 17 januari 2023 is het vijftig jaar geleden dat Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout werd opgericht. Dat willen we natuurlijk niet ongemerkt voorbij laten gaan.

De plannenmakerij is al begonnen, want we willen het jubileumfeest groots en uitbundig vieren. Hoe we dat gaan doen, is nog niet helemaal duidelijk, maar daarvan houden we u, in de aanloop naar de festiviteiten toe, op de hoogte. Dus:

U HOORT NOG VAN ONS!

Colofon

De Heerlijkheid is het kwartaalblad van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

REDACTIE

Redactie/eindredactie Marie-Louise van Bijnen, Jan Buiks, Paula Pols

Vormgeving Paula Pols

Fotobewerking Max Peper

Vaste medewerkers Nico Bekers, Christ Buiks, Simon Burggraaf, Ad van Groesen, Martin van Halderen, Jacob Jonker, John van Vugt

DRUK

Total Print, Catharinastraat 34A, Oosterhout
www.drukkerijtotalprint.nl, 0162 - 467 121

Kopij en foto's voor De Heerlijkheid kunt u doorsturen naar het e-mailadres hkoosterhout.secr@gmail.com (de redactie bepaalt of kopij en foto's geplaatst worden). Overname van artikelen of foto's uit deze uitgave is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout.

Oosterhout vierhonderd jaar geleden

WE GAAN dit keer liefst vier eeuwen terug in de geschiedenis van Oosterhout.

In 1621 voltooit Jean Baptiste Gramay zijn beschrijving van de Baronie van Breda. In die beschrijving is de auteur zeer te spreken over Oosterhout.

‘Als de Baronie een ring zou zijn’, zo schrijft Gramay in fraai Latijn, ‘dan zou ik niet aarzelen Oosterhout de edelsteen aan deze ring te noemen.’

Volgens Gramay steekt Oosterhout boven de andere dorpen van de Baronie uit en is het gezegend met schone landouwen. De grond is er ‘vet’ en de mensen zijn er dus rijk. Jaarlijks brengt Oosterhout meer dan 30.000 gulden aan belastingen op. De koopkracht van dit bedrag mogen we gelijkstellen aan 432.906,24 euro nu.

Bron: Oosterhoutse Tijdmachine

De Heerlijkheid Oosterhout

HEEMKUNDEKRING De Heerlijkheid Oosterhout houdt zich bezig met de geschiedenis van Oosterhout en zijn kerkdorpen Den Hout, Dorst en Oosteind. De heemkundekring verzamelt en archiveert historisch materiaal in beeld, geschrift, video en audio, presenteert dit door middel van publicaties, en organiseert lezingen en tentoonstellingen.

Lidmaatschap

Interesse voor lokale geschiedenis? U bent van harte welkom. De contributie bedraagt € 25 per jaar. Inwonende gezinsleden betalen € 10 per jaar. De contributie dient te worden voldaan via de Rabobank, rekeningnummer NL71 RABO 0126 3462 24 t.n.v. Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout. Aan-/afmelden dient schriftelijk te gebeuren via e-mail hkoosterhout.pm@gmail.com (bij afmelding eindigt het lidmaatschap op 31 december van het lopende jaar).

Ledenblad

Per adres wordt één exemplaar van het kwartaalblad De Heerlijkheid bezorgd. Zowel personen als instellingen kunnen, zonder lidmaatschap, een abonnement nemen. De kosten hiervoor zijn € 20 per jaar, losse nummers kosten € 5.

Bezoekadres

Het Trefpunt van de heemkundekring is te vinden in het Huis voor Erfgoed aan de Zandheuvel 51, 4901 HT Oosterhout. De ingang bevindt zich aan de Vincentiusstraat. Het Trefpunt is dinsdag en donderdag geopend van 9.00 tot 12.00 uur. Dinsdag is het vrije inloop en hebben bezoekers toegang tot onze digitale bestanden. Donderdag is het eveneens vrije inloop, maar ligt de nadruk op genealogie.

In verband met de corona-maatregelen is bezoek op dit moment niet mogelijk.

Als u historische documenten en/of andere bescheiden bezit over Oosterhout en zijn kerkdorpen, dan zouden wij die graag ter beschikking krijgen om te archiveren of te digitaliseren, zodat deze voor iedereen toegankelijk worden en bewaard blijven voor het nageslacht.

Bestuur

Voorzitter a.i.:

Frans Timmermans, mob. 06 - 83 83 47 64

Secretaris a.i. en public relations:

Paula Pols, mob. 06 - 15 56 31 07

Penningmeester en ledenadministratie:

Fred Willems, tel. 0162 - 74 23 54,
mob. 06 - 40 76 58 28

Bestuursleden:

Marie-Louise van Bijnen, Simon Burggraaf, Ad van Groesen

Adviseur:

Martin van Halderen

Ereleden

Piet van Beek, Jan Broeders†, Martin van Halderen, Cor Huijben†, Rinus Kuijpers, Bert Rompa†

Advertenties

Zoals elke non-profitinstelling is ook onze vereniging volledig afhankelijk van subsidie, donatie, contributie en support van bedrijven en instellingen. Om de kosten van ons ledenblad te kunnen dekken, zijn wij zeer afhankelijk van advertenties. Als u achter ons werk staat en ons wil steunen, plaats dan een advertentie. Neem daarvoor contact met ons op via het volgende e-mailadres: hkoosterhout@gmail.com

www.hkoosterhout.nl

Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout

ROBBE

Financiële Raadgevers

Verzekeringen • Hypotheken • Belastingadvies

**Nu en in de
toekomst je financiën
goed geregeld?**

*Robbe helpt
je verder*

Heuvelstraat 5, 4901 KD Oosterhout NB • (0162) 45 22 00 • info@robbe.nl • www.robbe.nl

Volg ons online

